

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ
Τ Μ Η Μ Α
ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου
Ιούνιος 2005

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN TERTIARY EDUCATION

Conference Proceedings
June 2005

EPIRUS INSTITUTE
OF TECHNOLOGY
DEPARTMENT OF
APPLIED FOREIGN
LANGUAGES IN
MANAGEMENT
AND COMMERCE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΙΟΝΙΚΟΣ

<i>Ηλεκτρονικά περιβάλλοντα γλωσσικής διδασκαλίας και γλωσσικοί πόροι: Ανάγκες και προοπτικές</i>	135
PHAM PHU QUYNH NA <i>Applying error analysis into the teaching of Vietnamese-English translation</i>	145
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΚΟΥΣΙΟΣ <i>Ανάπτυξη λογισμικού για τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας στην ανώτατη εκπαίδευση</i>	162
EVANGELIA SOULIOTI <i>Teaching ESP in tertiary settings: An integrative teaching proposal</i>	173
JEAN-PIERRE MAILHAC <i>Descriptions vs. instructions in grammar teaching</i>	183
ΜΑΡΙΑ ΔΗΜΑΣΗ - ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΧΑΡΑΤΣΙΔΗΣ <i>Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα: πεδίο εφαρμογής διδακτικών προτάσεων για τη διδασκαλία της γλώσσας σε αρχάριους φοιτητές</i>	199
OURANIA HATZIDAKI <i>Evaluation of the spoken lexicophraseological skills of Greek university students of English: A corpus-based approach</i>	214
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ TEACHING FOREIGN LANGUAGES INTERDISCIPLINARY AND INTERCULTURALLY	
ΝΙΚΟΛ ΧΟΦΜΑΝΝ <i>Διαπολιτισμική επικοινωνία και σύμβολο</i>	229
THEMISTOKLES GOGAS <i>Cultural context, postmodernism, and interculturalism</i>	235
ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΣΑΜΙΟΥ <i>Διαθεματικές και Διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία του Γαλλικού Πολιτισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως μεθοδολογικά εργαλεία της δια βίου επαγγελματικής κατάρτισης και της ένταξης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας</i>	241
ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ REPORTS	
KAREN KOW YIP CHENG <i>EFL in tertiary education: A Malaysian experience</i>	253
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΑΡΡΑ <i>Παρουσίαση και αξιολόγηση της λειτουργίας του Κ.Ξ.Γ.Φ.Α. του ΤΕΙ Ηπείρου</i>	264
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	269

Μαρίας Δημάση - Ελευθερίου Χαρατσίδη: «Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα: πεδίο εφαρμογής διδακτικών προτάσεων για τη διδασκαλία της γλώσσας σε αρχάριους φοιτητές.»

1. Εισαγωγή

Η εισήγηση με τίτλο: «Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα: πεδίο εφαρμογής διδακτικών προτάσεων για τη διδασκαλία της γλώσσας σε αρχάριους φοιτητές» στοχεύει σε μια πρώτη καταγραφή και παρουσίαση ερευνητικών δραστηριοτήτων που αφορούν την υποστήριξη της διδασκαλίας της ρωσικής γλώσσας σε Έλληνες/δες φοιτητές/τριες που φοιτούν στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δ.Π.Θ. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζει ένα σύντομο ιστορικό της «δανειοληψίας», τις διεργασίες προσαρμογής και χρηστικής αξιοποίησης του αποκτηθέντος λεξιλογίου από τη ρωσική γλώσσα και τη δυνατότητα να αποτελέσει αυτό πεδίο εφαρμογής πιο αποτελεσματικών προτάσεων για την εκμάθηση της ρωσικής από Έλληνες αρχάριους φοιτητές. Η όλη προσπάθεια εντάσσεται στο επιστημονικό «δελτίο ταυτότητας» του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δ.Π.Θ. και αποτελεί συνέχεια της έρευνας με τίτλο: «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ» την οποία ανέλαβαν ως πτυχιακή εργασία και με επιτυχία ολοκλήρωσαν οι: Γκιουρτζίδου Σουζάνα και Φαντσούδη Φωτεινή με τη επίβλεψη των λεκτόρων Μαρίας Δημάση και Ελευθερίου Χαρατσίδη.

Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα εντοπίστηκαν στα εξής ρωσικά λεξικά:

1. Толковый словарь русского языка, (А-Я), С.Ожегов (Tolkoviy slovar ruskogo yazyka), Ερμηνευτικό λεξικό της ρωσικής γλώσσας, Μόσχα, 1986.

2. Σύγχρονο ρωσοελληνικό λεξικό, MANDESON, Διαγόρας.

3. Толковый словарь иностранных слов в русском языке, (Tolkoviy slovar inostranich slov v russkom yazike), Ερμηνευτικό λεξικό ξένων λέξεων στη ρωσική γλώσσα, Σμολένσκ, 2000.

4. Универсальный орфографический словарь русского языка, (Universalniy orfografitseskiy slovar ruskogo yazyka), Γενικό ορθογραφικό λεξικό της ρωσικής γλώσσας, Μόσχα, 2000.

5. Школьный толковый словарь, (Skolniiy tolkoviiy slovar), Σχολικό ερμηνευτικό λεξικό, Μόσχα, 2001.

6. Орфографический словарь русского языка, (Orfografitseskiy slovar ruskogo yiazika), Ορθογραφικό λεξικό της ρωσικής γλώσσας, Μόσχα, 1985.

7. Русско - новогреческий и новогреческо-русский словарь, (Rusko- novogretsieskiy i novogretsiesko- ruskii slovar), Ρωσοελληνικό και Ελληνορωσικό λεξικό, Μόσχα, 2002.

Η κατάταξη των λέξεων σε θεματικές με βάση το σημασιολογικό τους περιεχόμενο, η συστηματοποίηση διαπιστώσεων που αφορούν τις διαφοροποιήσεις που η δανειζόμενη γλώσσα επέφερε σε επίπεδο φωνολογικό, μορφολογικό και σημασιολογικό και η καταγραφή των παραγώγων αποτελούν τη στοχοθεσία της έρευνας για τη συνέχεια.

2. Το ιστορικό του δανεισμού της ρωσικής γλώσσας από την ελληνική

2.α. Πώς η ρωσική γλώσσα δανείστηκε από την ελληνική. Μελέτες και έρευνες.

Η σημαντικότερη επιρροή που δέχτηκε η γλώσσα της αρχαίας Ρους ήταν η επίδραση της ελληνικής. Η Ρωσία του Κιέβου διατηρούσε σημαντικές εμπορικές σχέσεις με το Βυζάντιο και η διείσδυση ελληνικών στοιχείων στο ρωσικό λεξιλόγιο είχε αρχίσει πολύ πριν την αποδοχή του χριστιανισμού στη Ρους (από τον 6^ο αιώνα) και εντάθηκε με την επίδραση του χριστιανικού πολιτισμού (το 10^ο αι.), γεγονός το οποίο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη μετάφραση και τη διάδοση των ελληνικών λειτουργικών βιβλίων.

Σημειώνουμε μια σειρά μελετών Ρώσων γλωσσολόγων με σημείο αναφοράς λέξεις ελληνικής προέλευσης που ενσωμάτωσε η ρωσική γλώσσα.

1. Μία από τις πρώτες μελέτες στον τομέα αυτό είναι: οι «Ελληνο-σλαβικές μελέτες» / *Greko-slavjanskii etjudy* του Α.Ι. Σομπολιέβσκι. Εξετάζονται ορισμένα δάνεια από τη βυζαντινή, τη μεσαιωνική ελληνική. Οι ιδιαιτερότητες της φωνητικής τους σύνθεσης και του μορφολογικού σχηματισμού τους ερμηνεύονται με βάση τα αντίστοιχα ελληνικά γλωσσικά φαινόμενα.

2. Το 1895 δημοσιεύτηκε μια μονογραφία του Ι.Κ. Λίντεμαν σχετικά με το ελληνικής προέλευσης λεξιλόγιο της ρωσικής. Η εργασία αυτή απευθυνόταν στους καθηγητές της ρωσικής γλώσσας και ανταποκρινόταν στις πρακτικές τους ανάγκες (ερμηνεία της ορθογραφίας των ελληνικών δανείων). Ο συγγραφέας διακρίνει δύο περιόδους εισόδου των υπό εξέταση δανείων στη ρωσική γλώσσα:

-Από το έτος 865 έως τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία οι ελληνικές λέξεις περνούν είτε απευθείας από τη βυζαντινή ελληνική είτε διαμέσου της εκκλησιαστικής σλαβικής.

-Από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία «...δανειζόμασταν απευθείας λέξεις της αρχαίας ελληνικής ή κλασικής ελληνικής και της νέας ελληνικής, ενώ ο διαμεσολαβημένος δανεισμός συντελούνταν κυρίως διαμέσου της λατινικής, της πολωνικής και των σύγχρονων δυτικο-ευρωπαϊκών γλωσσών (γαλλικής, γερμανικής, αγγλικής κ.ά)» (Λίντεμαν Ι.Κ., 1895, 5).

Ο συγγραφέας αναγνωρίζει την ανεπάρκεια του ιστορικού υλικού και διατυπώνει ως ευχή την αναγκαιότητα σύνταξης ενός ιστορικού λεξικού των δανείων ελληνικής προέλευσης. (Λίντεμαν Ι.Κ., 85).

3. Τα δάνεια της πρώτης περιόδου που διακρίνει ο Λίντεμαν μελετήθηκαν ουσιαστικά από τον Μ.Ρ. Φάσμερ. Οι «Ελληνο-σλαβικές μελέτες» του διατηρούν τη σπουδαιότητά τους μέχρι και σήμερα. Ο Φάσμερ ήταν ειδικός τόσο στην ιστορία της ελληνικής όσο και στην ιστορία των σλαβικών γλωσσών. Η εξέταση των ελληνικών δανείων στις σλαβικές γλώσσες του έδινε πολύ υλικό για την εμφάνιση διαφόρων γλωσσικών φαινομένων της ελληνικής και των σλαβικών γλωσσών. Στη μελέτη του παραθέτει και λεξικό των δανείων. Στο τρίτο μέρος της μελέτης ο συγγραφέας προσδιορίζει τους τρόπους και τις πλησιέστερες πηγές δανεισμού λέξεων από την ελληνική στη ρωσική γλώσσα της παλαιότερης περιόδου, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη φωνολογική σύνθεση των δανείων.

4. Η επιρροή των ευρωπαϊκών γλωσσών και κυρίως της ελληνικής και της λατινικής στη ρωσική περιγράφεται αρκετά περιεκτικά από τον Β.Β. Βινογκράντοβ. Όπως αναφέρει, στο διάστημα 16^{ου} -17^{ου} αιώνας, στα πλαίσια της διαδικασίας «εξευρωπαϊσμού της Ρωσίας», στη ρωσική γλώσσα συγκρούστηκαν και αναμείχθηκαν ποικιλόμορφα υφολογικά ρεύματα. «Μέσα στο σύστημα της εκκλησιαστικής σλαβικής έλαβε χώρα μια ανομοιόμορφη και αντιφατική υφολογική διαστρωμάτωση». (Βινογκράντοβ Β.Β., 6). Έτσι, ο Βινογκράντοβ

επισημαίνει ότι κατά το 17^ο αιώνα η διάδοση των δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών στη Ρωσία οδήγησε στην εμφάνιση ενός τεράστιου αριθμού λέξεων προερχόμενων από τη γλώσσα των εκκλησιαστικών βιβλίων με προσανατολισμό τη λατινική-επιστημονική και θρησκευτικο-λατρευτική γλώσσα του δυτικοευρωπαϊκού μεσαίωνα. Ως αντιστάθμισμα στο κύμα εξευρωπαϊσμού, που επηρέασε σε βάθος τη ρωσική γραμματειακή γλώσσα, στο λόγο της εκκλησιαστικής γραμματείας ενισχύθηκε ένα αρχαϊστικό ρεύμα. Ο ανώτερος κλήρος και οι βογιάροι καλλιέργησαν ένα υψηλό ρητορικό ύφος στην εκκλησιαστική σλαβική, το οποίο συνέχιζε την παράδοση της «βυζαντινής στρυφνότητας». (Βινογκράντοβ Β.Β., 85).

Σε μικρότερο βαθμό έχουν μελετηθεί λέξεις-δάνεια από την ελληνική που πέρασαν στην παλαιά ρωσική σε μεταγενέστερη εποχή. Η προσοχή επικεντρωνόταν κυρίως στη φωνητική τους και στο κατά πόσο αντικατόπτριζαν διάφορα φαινόμενα της ιστορίας και της διαλεκτολογίας της ελληνικής.

Εκτός από τις προαναφερθείσες μελέτες σημειώνουμε και τις εργασίες των Α.Π. Κρύσιν: «Ξένες λέξεις στη Σύγχρονη Ρωσική γλώσσα, /Inostrannie slova v sovremennom russkom yiazike, 1968», Β.Ζ. Σάννικοβ: «Η Ρωσική γλώσσα στον καθρέφτη του γλωσσικού παιχνιδιού» / Russki yiazik v zerkale ntetskoy igri.

Η μελέτη στην οποία αναφέρεται η παρούσα εργασία στοχεύει στην κάλυψη αυτού του επιστημονικού κενού: στη συστηματική καταγραφή των δανείων της ελληνικής γλώσσας στη σύγχρονη ρωσική, επειδή στις προθέσεις των ερευνητών βρίσκεται η διδακτική αξιοποίηση του γλωσσικού υλικού που θα προκύψει τελικά.

2.β. Ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα: μερικά παραδείγματα.

Ελληνικής προέλευσης είναι:

-Αρκετές ονομασίες χρηστικών αντικειμένων και εννοιών της καθημερινότητας: **кровать** (κρεβάτι), **кит** (κήτος), **схема** (σχήμα), **икона** (εικόνα), **идол** (είδωλο), **мастер** (μάστορας), **поэзия** (ποίηση), **тетрадь** (τετράδιο), **библиотека** (βιβλιοθήκη), **хартия** (χειρόγραφο), **парус** (καραβόπανο), **камин** (καμίνι), **грамота** (γράμματα-βραβείο), **дьявол** (διάβολος), **комик** (κωμικός), **вишня** (βύσσινο), **огурец** (αγγούρι), **кукла** (κούκλα), **лента** (κορδέλα),

лохань (λεκάνη), **свекла** (τεύτλο), **фонарь** (φανάρι), **скамья** (σκαμνί), **баня** (μπάνιο).

Αυτό το μικρό δείγμα οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι οι επιμέρους θεματικές που διαμορφώνονται αφορούν αντικείμενα, φυτά και ζώα, βασικές και απλές έννοιες και ανήκουν στην πλειοψηφία τους στην κατηγορία των συγκεκριμένων ουσιαστικών.

-Λέξεις σχετικές με την επιστήμη και την εκπαίδευση : **математика** (μαθηματικά), **грамматика** (γραμματική), **история** (ιστορία), **философия** (φιλοσοφία), **алфавит** (αλφαβήτα), **диалект** (διάλεκτος) κ.α. Η συγκεκριμένη κατηγορία δανείων παρουσιάζει σημαντική φωνολογική αντιστοιχία με την ελληνική γλώσσα.

-Δανεισμοί από τον εκκλησιαστικό χώρο: **ангел** (άγγελος), **алтарь** (ιερό), **амвон** (άμβωνας), **анафема** (ανάθεμα), **архимандрит** (αρχιμανδρίτης), **антихрист** (αντίχριστος), **архиепископ** (αρχιεπίσκοπος), **демон** (δαίμονας), **евангелие** (ευαγγέλιο), **икона** (εικόνα), **ладан** (λάβδανο), **келья** (κελί), **схима** (σχήμα), **лампада** (λαμπάδα), **монах** (μοναχός), **монастырь** (μοναστήρι), **протоиерей** (πρωτο-ιερέας), **панихида** (панνυχίδα) κ.ά. Τα δάνεια αυτής της κατηγορίας πέρασαν στη ρωσική με τη μεσολάβηση της εκκλησιαστικής σλαβικής.

-Μεταγενέστερα δάνεια στη ρωσική από την ελληνική συνδέονται αποκλειστικά με τη σφαίρα της επιστήμης και της τέχνης. Πέρασαν στη ρωσική διαμέσου άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών και χρησιμοποιούνται ευρύτατα στην επιστημονική ορολογία, με καθολική αποδοχή: **логика** (λογική), **психология** (ψυχολογία), **идиллия** (ειδύλλια), **идея** (ιδέα), **критика** (κριτική), **лексикон** (λεξικό) κ.α.

2. γ. Παρατηρήσεις για το σχηματισμό των ελληνικών δανείων στη ρωσική γλώσσα.

Ο δανεισμός συντελέστηκε σε διάφορα γλωσσικά επίπεδα. Πρόκειται για:

-Δανεισμό μιας λέξης (*λεξιλογικό επίπεδο*) που αποτελεί τη συχνότερη και χαρακτηριστικότερη περίπτωση δανεισμού.

-Δανεισμό φωνήματος (*φωνητικό επίπεδο*) που αποτελεί τη σπανιότερη και πιο εξειδικευμένη περίπτωση δανεισμού.

-Δανεισμό μορφήματος (*επίπεδο παραγωγής – σύνθεσης*).

-Υπάρχει και ο συντακτικός δανεισμός κατά τον οποίο στη δομή των προτάσεων ή των φράσεων επιδρά η σύνταξη της γλώσσας- πηγής (συντακτικό επίπεδο, μορφολογικό επίπεδο).

-Ο Α.Π. Κρύσιν διακρίνει επίσης και την περίπτωση του σημασιολογικού δανεισμού-«την εμφάνιση στη λέξη σημασιών» υπό την πίεση του «αλλόγλωσσου προτύπου-μεταφραστικά δάνεια» (Κρίσιν Α.Π., 1968, 19.).

Κατά το συγγραφέα, τα δάνεια σε επίπεδο παραγωγής- σύνθεσης (πρόκειται για το δανεισμό προθημάτων) φαίνεται να είναι πολύ σημαντικά. Στη ρωσική γλώσσα μεγάλος αριθμός λέξεων έχει προσφύματα ελληνικής προέλευσης. Στοιχεία της ελληνικής γλώσσας που είχαν παγιωθεί στην παλαιοσλαβική πέρασαν στη συνέχεια στην παλαιορωσική γλώσσα και διατηρήθηκαν μέχρι τη σύγχρονη ρωσική. Τα ελληνικά αυτά στοιχεία αποτελούσαν για καιρό και εξακολουθούν να αποτελούν θαυμάσιο δομικό υλικό για τη δημιουργία νέων όρων (ιδιαίτερα στο χώρο της επιστήμης και της τεχνολογίας). Πρόκειται για τα προθήματα «*анти-*» (*αντί-*), «*арху-*» (*αρχί-*), «*гипер-*» (*υπερ-*) και ορισμένα άλλα. Συχνά, αλλόγλωσσα στοιχεία ενσωματώνονται σε τέτοιο βαθμό από τη γλώσσα υποδοχής των δανείων, ώστε καθίστανται ικανά να ενώνονται με θέματα της γλώσσας αυτής, ανεξάρτητα από το αν αποτελούν γνήσια στοιχεία της γλώσσας αυτής ή δανεισμένα. (Ρωσική γραμματική, 1980, 227).

Κατά την άποψη ορισμένων επιστημόνων πολλοί όροι που προέρχονται από ελληνικά συνθετικά εξίσου εύκολα μπορούν να σχηματιστούν σε διάφορες γλώσσες, αφού η μορφή της δομής τους είναι συνήθως η ίδια. Η ιδιαιτερότητα των λέξεων που δημιουργούνται κατ' αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με την άποψη του Α. Κρύσιν, έγκειται στο ότι «*αυτοί οι όροι δεν έχουν ζωντανή πηγή δανεισμού, δεν έχουν σχέση με τον πραγματικό, ζωντανό γλωσσικό περίγυρο, που συνέβαλε στην εμφάνισή τους*» (Κρύσιν Α.Γ. 1968, 46). Έτσι, όταν γίνεται γλωσσολογική ανάλυση όρων-διεθνισμών (*телеграф – το τηλεγραφείο, синоним – το συνώνυμο* κ.ά) είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη τα ιστορικά στοιχεία που αφορούν το δηλούμενο αντικείμενο ή φαινόμενο.

Για τη διδασκαλία της προφοράς είναι σημαντικά τα στοιχεία που παρατίθενται στη συνέχεια. Καθώς το Βυζάντιο λειτουργούσε ως πολιτισμικό και λατρευτικό πρότυπο για τη μεσαιωνική Ρωσία, στη ρωσική γλώσσα πέρασαν πλήθος λέξεων από την ελληνική της

μεσαιωνικής εποχής, που διέφερε από την ελληνική της κλασικής περιόδου σε πολλά σημεία και ειδικά στην προφορά ορισμένων γραμμάτων. Η προφορά αυτή που έφερε το όνομα του Ρείχλιγκ διαφοροποιείται φυσικά από τη λεγόμενη ερασμαϊκή προφορά (που είχε καθιερωθεί για την απόδοση των ελληνικών λέξεων στη δυτικοευρωπαϊκή παράδοση) στα εξής σημεία: Το ελληνικό γράμμα -**θ**- στην πλησιέστερη προς την κλασική, ερασμαϊκή ανάγνωσή του αποδίδεται στη γραφή ως -**th**- (και προφέρεται όπως το ρωσικό -**т**), το ελληνικό γράμμα -**β**- ως -**b**-, το ελληνικό γράμμα -**η**- και το δίψηφο φωνήεν -**αι**- ως -**e** (**γιε**)-. Στα δάνεια της ρωσικής από την ελληνική που πέρασαν μέσω ευρωπαϊκών γλωσσών στη θέση των παραπάνω ελληνικών γραμμάτων χρησιμοποιούνται αντίστοιχα τα γράμματα **т**, **б**, **е** / **э**, το **е** στο εσωτερικό της λέξης, το **э** στην αρχή λέξης, όπως π.χ. **тема**(θέμα), **театр**(θέατρο), **библиотека**(βιβλιοθήκη), **гомеопатия**(ομοιοπάθεια), **этика**(ηθική), **экономика**(οικονομία). Σε λέξεις που πέρασαν με τη μεσαιωνική προφορά το ελληνικό -**θ**- αποδόθηκε στα ρωσικά με -**φ**- , το ελληνικό -**β**- με ρωσικό -**в**- , το γράμμα -**η**- και τα δίψηφα -**οι**-, -**ει** - και -**υι**- με το ρωσικό -**и**-. Η προφορά αυτή εμφανίζεται στις λέξεις που πέρασαν στη ρωσική απευθείας από τη μεσαιωνική ελληνική: **αλφавит** (το **αλφάβητο**), **варвар** (ο **βάρβαρος**), **καфедра** (η **καθέδρα**), **Αфины** (η **Αθηνά**), **Фивы** (η **Θήβα**), **φита** (**θήτα**) (έτσι το ελληνικό γράμμα που αντιπροσωπεύει τον ανύπαρκτο στο φωνητικό σύστημα της ρωσικής φθόγγο -**θ**-, στα ρωσικά ονομάζεται «**фита**» κ. ά. Το ελληνικό -**ε**- σε αρχική θέση σε παλαιά δάνεια, δηλ. σε λέξεις που πέρασαν απευθείας από το Βυζάντιο αποδίδεται με το ρωσικό -**е**(**γιε**)- **епископ** (ο **επίσκοπος**), **επιθυμία** (η **επιθυμία**), **Евгения** (η **Ευγενία**) κ.ο.κ., σε αντιδιαστολή προς τα νεότερα δάνεια που πέρασαν μέσω των ευρωπαϊκών γλωσσών όπου αυτό αποδόθηκε ως -**э**- **эпитет** (το **επίθετο**), **этнография** (η **εθνογραφία**). Ορισμένες λέξεις εμφανίζονται στη ρωσική και με τις δύο ορθογραφικές εκδοχές, όπως λ.χ. η λέξη **ρυθμός**: **ритм** και **ριφма**, καθώς και κάποια κύρια ονόματα: **Теодор** και **Федор**, **Марта** και **Марфа**. Στην ονομασία των Θερμοπυλών «**Фермопильи**» ενέχεται το ίδιο θέμα που υπάρχει και στη λέξη θερμόμετρο «**термометр**» (η λέξη **θερμό**) κ.λπ. Επίσης, υπάρχουν στη ρωσική και κάποιες μεμονωμένες λέξεις, δάνειες από την αρχαία ελληνική στην κλασική εκδοχή της, όπως για παράδειγμα ο φιλοσοφικός όρος «**οἰκουμενα**» (**οικουμένη**), που ανάγεται στην ίδια θεματική λέξη

«οίκος» που ενέχεται και στη δάνεια λέξη *экономика* και *экология* (*οικονομία και οικολογία*) (βλ. Λοττε Ντ. Σ., 1982) .

Συνοπτικά θα μπορούσαν να σημειωθούν τα εξής: Κατά το δανεισμό στη ρωσική γλώσσα παρατηρούνται οι ακόλουθες φωνητικές αλλαγές: **1. εναλλαγή, 2. αφομοίωση, 3. ανομοίωση, 4. φαινόμενα σε συνάντηση φωνηέντων, 5. απορρόφηση/ απαλοιφή συλλαβής, 6. απαλοιφή φθόγγου** (ταξινόμηση Ντ .Σ. Λόττε, 1982).

Πιο συγκεκριμένα, η ρωσική γλώσσα αφομοίωσε τα ελληνικά δάνεια ως εξής:

1. φωνητική αφομοίωση. Για παράδειγμα το **γ-g**:
ανάλογος (analogos)

2. μορφολογική αφομοίωση: αφαίρεση της κατάληξης από την ελληνική λέξη:

αναλογ (ανάλογος)

3. σχηματισμός νέων σημαίνοντων-νέων καταλήξεων-παραγωγή επιθέτων:

αναλογичный (αναλογικός)

3. Διδακτική αξιοποίηση των ελληνικών δανείων, καθώς και των διαδικασιών αφομοίωσής τους από τη ρωσική γλώσσα.

3.α. Για τη διδασκαλία του λεξιλογίου.

Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα ανέρχονται σε αρκετές εκατοντάδες λέξεων με τα ουσιαστικά, συγκεκριμένα και αφηρημένα, να κυριαρχούν και να ακολουθούν τα επίθετα και τα άκλιτα μέρη του λόγου. Απουσιάζουν τα ρήματα. Η ύπαρξη αυτών των λέξεων στη ρωσική γλώσσα διαμορφώνει ένα σημαντικό λεξιλογικό κεφάλαιο. Για τις ανάγκες της εργασίας χρησιμοποιούμε τον όρο «λεξιλόγιο» με την κοινολεκτούμενη σημασία του ως σύνολο λέξεων, όπως καταγράφονται στα λεξικά. Είναι, λοιπόν, καταρχήν πολύ ουσιαστική η συμβολή των ελληνικών δανείων στην εκμάθηση της ρωσικής γλώσσας, αφού κάθε Έλληνας φοιτητής κατέχει ως αποτελεσματικός χρήστης της μητρικής του γλώσσας και σημαντικό αριθμό ρωσικών λέξεων. Χωρίς να αναχθεί ιεραρχικά η γνώση του λεξιλογίου στον πρωταρχικό παράγοντα για την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, εντούτοις κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει τη σπουδαιότητά του. Επειδή η διδασκαλία του λεξιλογίου αποτελεί ιδιαίτερα απαιτητική και επίπονη διαδικασία για το διδασκόμενο, η

αξιοποίηση των δανείων αποτελεί σημαντική συμβολή για την ικανοποίηση των αντίστοιχων γνωστικών στόχων. Η ιδιαιτερότητα αυτή αναιρεί και τις αρνητικές διαπιστώσεις για την αποτελεσματικότητα των μακροσκελών λιστών με νέες λέξεις που οδηγεί στην απομνημόνευση και όχι στη λειτουργική αφομοίωση. Αντίθετα η γνώση μεγάλου αριθμού λέξεων με σημείο αναφοράς τη μητρική γλώσσα επιτρέπει την ένταξη αυτών των λέξεων σε πραγματικό περιβάλλον χρήσης, σε προτασιακό δηλαδή περιβάλλον, όπως θα παρουσιαστεί με συγκεκριμένα παραδείγματα στη συνέχεια (Χαραλαμποπούλου, 2005, 8).

3.β. Για τη διδασκαλία της προφοράς.

Η διδασκαλία του λεξιλογίου με βάση τα ελληνικά δάνεια, καταρχήν, οδηγεί και σε διαπιστώσεις όσον αφορά τη φωνητική αντιστοιχία των δύο γλωσσών: μητρικής και διδασκόμενης. Η αλφαβητική τους κατάταξη καταγράφει αντιστοιχία ή εγγύτητα φθόγγων και στη συνέχεια την ύπαρξη των διαφορετικών φθόγγων της ρωσικής γλώσσας. Η συμβολή της διδακτικής αυτής πρότασης στη διδασκαλία της προφοράς είναι πολύ ουσιαστική.

Τα αλφάβητα

	Τυπικά	Ονομασία των γραμμάτων	Προφορά στα ελληνικά	Αντίστοιχα ελληνικά γράμματα
1	А а	α α	α	Α α
2	Б б	βэ μπε	μπ	
3	В в	вэ βε	β	Β β
4	Г г	гэ γκε	γκ	
5	Д д	дэ ντε	ντ	
6	Е е	е γιε	γιέ	
7	Ё ё	ё γιο	γιό τονισμένο	
8	Ж ж	жэ ζε (παχύ)	ζ	
9	З з	зэ ζε	ζ	Ζ ζ
10	И и	и ι	ι	Ι ι
11	Й й	и краткое ι βραχύ	μισοπρόφερτο	
12	К к	ка κα	κ	Κ κ
13	Л л	эл ελ	λ	Λ λ

14	М м	эм εμ	μ	Μ μ
15	Н н	эн εν	ν	Ν ν
16	О о	о ο	ο	Ο ο
17	П п	пэ πε	π	Π π
18	Р р	эр ερ	ρ	Ρ ρ
19	С с	эс ες	σ	Σ σ
20	Т т	тэ τε	τ	Τ τ
21	У у	у ου	ου	
22	Ф ф	эф εφ	φ	Φ φ
23	Х х	ха χα	χ	Χ χ
24	Ц ц	цэ τσε (ψιλό)	τσ- τσαγγάρης	
25	Ч ч	чэ τσε (παχύ)	τσ- τσοπάνης	
26	Ш ш	ша σα (παχύ)	σσ	
27	Щ щ	ща στσα (παχύ)	στα	
28	Ъ	Твёрдый знак χωριστικό σημείο		
29	Ы	Ы	η (σκληρό)	
30	Ь	Мягкий знак	μαλακό σημείο	
31	Э э	э ε	ε	Ε ε
32	Ю ю	ю γιού	γιού	
33	Я я	я για	για	

3.γ. Για τη διδασκαλία της ορθογραφίας.

Για να προληφθούν ορθογραφικά σφάλματα μπορούν να προταθούν διαφόρων ειδών ασκήσεις που εστιάζουν στα βασικά τμήματα της λέξης: **στη ρίζα, τα προσφύματα, τα επιθήματα, στα θέματα και στις καταλήξεις.**

Είναι σημαντική η προσπάθεια ενός αρχάριου διδασκόμενου τη ρωσική γλώσσα να προσεγγίσει τη σημασία των επιμέρους τμημάτων των λέξεων αντί να καταφύγει στα υπάρχοντα ερμηνευτικά λεξικά, όπου χωρίς ιδιαίτερο κόπο βρίσκει τη σημασία της λέξης χωρίς να την κατατιμήσει στα συστατικά της. Στη διδακτική των γλωσσών θεωρείται σημαντική η ανάλυση των λέξεων διαφορετικών γλωσσών μ' αυτόν ακριβώς τον τρόπο, δηλαδή με την αναζήτηση των στοιχείων της παραγωγής τους (διαδικασία ετυμολογίας). Η κατάτμηση των λέξεων σε τμήματα αποτελεί κατά κάποιον τρόπο ένα μικρό γλωσσολογικό πείραμα. Η εργασία αυτή βοηθάει να προβληθεί

η δυνατότητα της γλώσσας να εκμαιεύσει, μέσω της διεισδυτικής κατανόησης, τη σημασία της λέξης. Δημιουργείται, έτσι, η προοπτική να αξιοποιηθεί το γεγονός ότι ήδη οι διδασκόμενοι γνωρίζουν από τη μητρική τους γλώσσα τη ρίζα πολλών λέξεων και με την ισχυροποίηση διαδικασιών συνειρμού συμβάλλει στην ταχύτερη εμπέδωση της καινούριας γνώσης (Κλαδά, 2005,3).

Μια τέτοια εργασία συμβάλλει με διττό τρόπο στην επίτευξη του σκοπού μας που είναι να εκπαιδύσουμε τους φοιτητές μας ώστε να χρησιμοποιούν στο γραπτό λόγο ορθά τις λέξεις ελληνικής προέλευσης ή τις λέξεις με κάποιο συνθετικό, δάνειο από την ελληνική.

Θα αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στη διδασκαλία της ορθογραφίας σύνθετων λέξεων. Όπως επισημάναμε προηγουμένως, πολλές λέξεις της ρωσικής είναι δάνεια και ανάγονται στην ελληνική. Λέξεις συνηθισμένες, που θεωρούνται πλέον ως ρωσικές, συχνά αποτελούν σύνθετα, συναπαρτιζόμενα από ελληνικά ή ελληνολατινικά συνθετικά. Στα δομικά στοιχεία ελληνικής προέλευσης ανήκουν τα παρακάτω: **βιο-**(βιο-), **γεο-**(γεω-), **υδρο-**(υδρο-), **ανθρωπο-**(ανθρωπο-), **πυρο-**(πυρο-), **χρονο-**(χρονο-), **ψυχο-**(ψυχο-), **δεμο-**(δημο-), **θεο-**(θεο-), **παλεο-**(παλαιο), **νεο-**(νεο-), **μικρο-**(μικρο-), **μακρο-**(μακρο-), **πολι-**(πολι-), **μονο-**(μονο-), **αυτο-**(αυτο-), **πсевδο-**(ψευδο-), **пара-**(παρα-), **анти-**(αντι-), **гомео-**(γομεο-), **αλλο-**(αλλο-), **α-**(α-), **-λογία** (-λογία), **-γραφία** (γραφία), **-μετρία** (-μετρία), **-φιλία** (-φιλία), **-φοβία** (-φοβία), **-λυσ** (-λυσ), **-ωσις** (-ωσις), **-тика** (-τική), **-ικα** (-ική) κ.ά.

Η εξαρχής γνώση τους θα διασφάλιζε τη σημασιολογική και ορθογραφική προσέγγιση των δύσκολων λέξεων.

Παράδειγμα

Αρκετή αβεβαιότητα προκαλεί λ.χ. σε Έλληνες που διδάσκονται ρωσικά (τόσο σε παιδιά όσο και σε ενήλικες) η ορθή γραφή της λέξης «**ασυμμετρία**», η οποία στα ρωσικά προφέρεται [ασσιμιτρία] «**асимметрия**». Το ερώτημα είναι πώς θα γραφεί σωστά: με δύο **-σ-**, όπως φαίνεται από την προφορά της ρωσικής λέξης ή με δύο **-μ-**, στη ρίζα με **-ε-** ή **-ι-**; Η κατάτμηση της λέξης αυτής, καθώς και η ερμηνεία των επιμέρους σημασιολογικά φορτισμένων τμημάτων της (μορφημάτων της) θα τους βοηθήσει να απαντήσουν στα ερωτήματα αυτά. Το αρχικό «**α**» αποτελεί στην ελληνική γλώσσα (και στο συγκεκριμένο παράδειγμα) στερητικό

μόριο (ή πρόθημα) που σημαίνει «όχι, μη». Έτσι μεταφέρεται και στα ελληνικά δάνεια στη ρωσική: **-а**. Το δεύτερο μόρφημα είναι το «**συν-**» που σημαίνει «μαζί, ομού, από κοινού», και στο οποίο το τελικό **-ν-** πριν από αρχικό **-μ-** ριζικού μορφήματος (στο παράδειγμά μας το **μετρ-** της λέξης μέτρο) αφομοιώνεται και τρέπεται σε «**μ**». Έτσι, στο εσωτερικό της σύνθετης λέξης εμφανίζεται διπλό **-μμ-**. Οι ίδιες παρατηρήσεις καταγράφονται και στο εσωτερικό της ρωσικής λέξης: **а – cum – метри – я**. Το τρίτο και τελευταίο συστατικό της λέξης είναι το λεξικό μόρφημα «**μετρ-**», που σημαίνει μέτρο, μέγεθος και γράφεται με **-ε-**, το οποίο διατηρείται ως **е** ενώ προφέρεται ως **ι**. Μετά από μια τέτοια αναλυτική μορφηματική κατάτμηση και επεξήγηση, κάθε αμφιβολία εξαφανίζεται και αίρονται οι δυσκολίες που εντοπίζονται μεταξύ προφοράς και ορθής γραφής.

Ο αριθμός των σύνθετων ελληνικών λέξεων που δανείστηκε η ρωσική γλώσσα είναι πολύ σημαντικός και έτσι αναδεικνύεται η αξία της προσέγγισης που παρουσιάστηκε.

3.δ. Για τη διδασκαλία και την κατάρκτηση της εγγραμματοσύνης.

Ο αριθμός των ελληνικών δανείων στη ρωσική γλώσσα επιτρέπει, όπως προαναφέρθηκε, τη θεματική τους κατάταξη και έτσι την αξιοποίηση του λεξιλογικού υλικού στη δημιουργία ασκήσεων οι οποίες χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο σε επίπεδο παραδειγματικού και συνταγματικού άξονα. Πρόκειται για ουσιαστική προσπάθεια υποστήριξης στην κατάρκτηση της εγγραμματοσύνης. (Η εγγραμματοσύνη οριζόμενη ως γνωστική δραστηριότητα που αφορά τη γραφή και την ανάγνωση λέξεων και φυσικά ως μια διαδικασία κοινωνικά παισιωμένη που σχετίζεται με την παραγωγή και επεξεργασία μηνυμάτων). (Αϊδίνης, Κωστούλη, 1)

Για την περίπτωση των ελληνικών δανείων στη ρωσική γλώσσα, οι διδασκόμενοι φαίνεται να γνωρίζουν τις λέξεις:

- σε επίπεδο σημαίνοντος και σημαινόμενου
 - σε επίπεδο ένταξης κάθε λέξης σε ένα παράδειγμα και προσδιορισμού της σχέσης της με άλλες λέξεις
 - περιγραφής του συντακτικού περιβάλλοντος στο οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί
- (Ασκήσεις σύνταξης αναδεικνύουν τη διαφορετικότητα στη δομή της διδασκόμενης σε σχέση με τη μητρική γλώσσα.)

-επισήμανσης των κυριολεκτικών και μεταφορικών χρήσεων του λεξιλογίου (Η μεταφορά μέσω του δανεισμού ολόκληρων φράσεων της καθημερινότητας υποστηρίζει την κατάκτηση αυτών των γνώσεων.) (Γαβριηλίδου, 2005, Δημάση, Μπακιρτζής, Νιζάμ, 2004,2).

-Ενδεικτικές ασκήσεις:

1. Σχηματισμός πυρηνικών προτάσεων με τα βοηθητικά ρήματα της ελληνικής γλώσσας: **είμαι-έχω**. Βασιστήκαμε σε λεξιλόγιο μόνο από το γράμμα **α**. Επιλέξαμε τον **ακροβάτη** ως πρόσωπο-ρόλο:

Στον ενικό αριθμό	Στον πληθυντικό αριθμό
Ο ακροβάτης	Οι ακροβάτες
аκробат	аκробаты
έχει ταλέντο .	έχουν ταλέντο .
у него есть талант .	у них есть таланты .
έχει ιδέες .	έχουν ιδέες .
у него есть идеи .	у них есть идеи .

Οι φοιτητές /τριες μαθαίνουν τη χρήση του ρήματος έχω, το ρόλο του κατηγορήματος και τη μεταφορά από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό.

2. Σχηματισμός σύνθετων και επαυξημένων προτάσεων. Διδασκαλία των συνδέσμων της ρωσικής γλώσσας:

Ο ακροβάτης έχει ταλέντο και ιδέες.

У акробата есть талант и идеи.

Ο ακροβάτης έχει ταλέντο, γι' αυτό δεν έχει ανταγωνιστές.

У акробата есть талант, поэтому у него нет соперников.

3. Σχηματισμός προτάσεων με το βοηθητικό ρήμα **είμαι** στην ελληνική γλώσσα:

Ο ακροβάτης είναι αθλητής.

Акробат – атлет.

.....

Ο ακροβάτης ήταν αθλητής.

Акробат был атлетом.

.....

Ο ακροβάτης θα γίνει (είναι) μεγάλος αθλητής.

Акробат будет спортсменом.

Οι διδασκόμενοι συνειδητοποιούν ότι στη ρωσική γλώσσα για τον ενεστώτα δεν υπάρχει βοηθητικό ρήμα αντίστοιχο του *είμαι*.

Στους παρελθοντικούς και τους μελλοντικούς χρόνους χρησιμοποιείται.

4. Σχηματισμός των προηγούμενων προτάσεων με την προσθήκη-διδασκαλία των δεικτικών αντωνυμιών:

Αυτός ο **ακροβάτης** είναι **συμπαθής**.

Этот **акробат** – **симпатичный**.

Εκείνος ο **ακροβάτης** είναι **εγωιστής**.

Тот **акробат** – **эгоист**.

5. Κλίση του ουσιαστικού-αντιστοίχιση πτώσεων-διδασκαλία καταλήξεων-διαπίστωση διαφορών:

Ονομαστική: **Акробат** – **талантливый**.

Ο **ακροβάτης** είναι **ταλαντούχος**.

Γενική: **Восхищаюсь талантом акробата**.

Θαυμάζω το **ταλέντο** του **ακροβάτη**.

Δοτική: **Звоню акробату**.

Τηλεφωνώ στον **ακροβάτη**.

Αιτιατική: **Вижу акробата**.

Βλέπω τον **ακροβάτη**.

Οργανική: **Номер с акробатом был исключительным**.

Το νούμερο του **ακροβάτη** ήταν τέλειο.

Προθετική: **Сведения об акробате были необходимыми**.

Οι πληροφορίες για τον **ακροβάτη** ήταν χρήσιμες.

Κλητική: **Акробат, ты цыган?**

Ακροβάτη, είσαι τσιγγάνος;

6. Σχηματισμός παραγώγων (επίθετα από ουσιαστικά-διδασκαλία καταλήξεων):

αθλητής- αθλητικός-ή-ό

атлет – атлетический (- ая, - ое, - ие)

архαιολογία- αρχαιολόγος- αρχαιολογικός-ή-ό

археология – археолог – археологический (- ая, - ое, - ие)

Ενδεικτικό για τις δυνατότητες διδακτικής αξιοποίησης των ελληνικών δανείων στη ρωσική γλώσσα είναι το κείμενο των συγγραφέων που ακολουθεί και βασίζεται σε δάνεια που αρχίζουν μόνο από το γράμμα: **α**.

Το ελληνικό κείμενο:

Ο Νικόλαος διαβάζει **μυθολογία**. Γνωρίζει το **Δία**, τον **Άρη**, την **Άρτεμη** και την **Αφροδίτη**. Αγαπάει πολύ τον **Αίσωπο**.

Συνήθως κάθεται κάτω από μία **ακακία**, δίπλα στο **λιβάδι** με τις **ανεμώνες**. Τελευταία μελετάει μια **ανθολογία ανώνυμων ποιητών**.

Είναι και **αυτοδίδακτος αστρολόγος**. Του αρέσει η **αστρολογία**. Ονειρεύεται να γίνει **διάσημος**. Να δίνει **αυτόγραφα**. Να γνωρίσει και μια γυναίκα όμορφη σαν **αμαζόνα**, σαν **αλαβάστρινο άγγελο**. Με ένα **αερόστατο** να πάνε στην **Ανταρκτική** και στην **Αρκτική** και μετά στον **Όλυμπο** με τους **Ολύμπιους** να τρώνε **αμβροσία** και να πίνουν **νέктар**.

Ο Νικόλαος έχει **φαντασία**. Έχει και **προβλήματα**. Έχει **αδενίτιδα**, **άσθμα** και **αδυναμία**. Παίρνει **αντιβιοτικά**. Είναι ένας **συμπαθής βιβλιόφιλος**, **ασκητής** και λίγο **φιλόσοφος**.

Николай – читает **мифы**. Знает **Диаса (Зевса)**, **Ареса**, **Артемиду** и **Афродиту**. Любит очень **Эзопа**. Обычно сидит под **акацией**, в **леваде (луг)** с **анемонами**. Сейчас изучает **антологию анонимных поэтов**.

Николай – **автодидакт** (самоучка). Ему нравится **астрология**. Мечтает стать известным. Давать **автографы**. Познакомиться с женщиной красивой, как **амазонка**, как **алебастровый ангел**.

Мечтает улететь на **аэростате** в **Антарктиду** и в **Арктику**. И потом на **Олимп**, чтобы есть **амброзий** и пить **нектар** с **олимпийцами**.

Николай большой **фантазёр**. У него **проблемы**. У него **аденит**, **астма** и **адинамия**. Он принимает **антибиотики**. Он – **симпатичный**, **библиофил**, **аскет** и немного **философ**!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Виноградов В.В. Очерки по истории русского литературного языка 17 – 19 вв. (Vinogradov V.V. Otserki po istorii ruskogo literaturnogo yazyka 17-19 v.). Moscow, 1938.
2. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке.(Krisin L.P. Inogiazitsniye slova v sovremennov russokom yiazike), М.: 1968.
3. Линденман И.К. Греческие слова в русском языке. Экскурс в область истории русского языка, (Gretseskiye slova v ruskom yiazike. Ekskurs v oblast istorii ruskogo yiazika). Sant-Peterburg, 1895.
4. Лотте Д.С., Вопросы языкознания и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов.(Lotte D.S. Voprosi yazykoznaniiya i uporiadotseniya inogiazitsnih terminov i terminoelementov), М.: 1982, σελ.28.
5. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. (Sannikov V.Z. Russki gizik v zerkale yiazikovoy igri), М.: 1999.
6. Соболевский А.И. «Греко-славянские этюды»,Русский филологический вестник, (Sobolebski A.I.Ureko-slavianskie etiudi), η Βαρσοβία, 1883, τ. IX, X
7. Фасмер М.Р. Греко-славянские этюды., Сборник отделения русского языка и словесности, (Fasmer M.R. Greko-slavianskiye etiudi./ Sbornik otdeleniya ruskogo yiazika i slovesnosti), Sant-Peterburg, 1906, 1907, 1909.
8. Αϊδίνης Αθ., Κωστούλη Τρ., Μοντέλα εγγραματοσύνης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτική πράξη, Virtual School, The sciences of Education Online, τόμος 2, τεύχη2,3,<http://www.auth.gr/virtualschool/2.23/TheoryResearch/AidinisKostouliLiteracyModels.html>
9. Γαβριηλίδου Ζ., Καλλιέργεια του λεξιλογίου με τη βοήθεια των «τάξεων αντικειμένων», <http://alex.eled.duth.gr/eled/conf/sarafidou/6.HTM>
10. Γκιουρτζίδη Σ., Φαντούδη Φ., Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δ.Π.Θ, 2004
11. Δημάση Μ., Μπακιρτζής Ι., Νιζάμ Αχ., Το κοινό λεξιλόγιο της ελληνικής και της τουρκικής γλώσσας. Πεδίο εφαρμογής μιας διδακτικής πρότασης για τη διδασκαλία των δύο γλωσσών σε αρχάριους., Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα, Πανεπιστήμιο Πατρών, ΠΤΔΕ, 2004 (υπό δημοσίευση)
12. Κλαδά, Νεκτ., Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας: τα διδακτικά προβλήματα, ο διδακτικός σχεδιασμός της, http://www.pee.gr/syn/s_nay/c/3/mer_g_th_en/3/klada.htm
13. Χαραλαμποπούλου Φρ., Χαρακτηριστικά λογισμικού αυτό-εκπαίδευσης για την εκμάθηση της ξένης γλώσσας, http://www.cap.gr/news/EXAGGELIA_SYNEDRIOU